

Ainevaldkond Keel ja kirjandus

Ainevaldkond: KEEL JA KIRJANDUS

1	Kirjanduse ainekava	6
2	Eesti keele ainekava	20

Ainevaldkond: KEEL JA KIRJANDUS

1. Valdkonnapädevus

Tartu Herbert Masingu kooli gümnaasiumiastmes on keele ja kirjanduse valdkonna õpetamise eesmärk kujundada õpilastes **keele- ja kirjanduspädevus**, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku, riikliku ja iseenda identiteedi alust ning väärtustada keelt ja kirjandust rahvusliku ning maailmakultuuri osana.

Keele- ja kirjanduspädevus hõlmab teadmisi, oskusi ja hoiakuid, kujundamaks **keele- ja kultuuriteadlikku inimest**, kes käitub nii suulises kui ka kirjalikus väljenduses verbaalsele ja sotsiaalsele kontekstile vastavalt. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust **eri liiki tekste** mõista, luua, analüüsida ja kriitiliselt hinnata.

Keele- ja kirjandusõpetusega taotletakse, et õpilane omandab gümnaasiumi lõpuks järgmised valdkonnapädevused:

1. väärtustab keelt ja kirjandust kui (rahvus)kultuuri kandjat ja avaliku suhtluse vahendajat ning mõtlemis- ja tunnetusvahendit, teadvustab keelt identiteedi osana, väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
2. toimib keeleteadlikult, väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses, märkab ja arvestab keeles toimuvaid muutusi;
3. mõistab, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste ning eri allikates ja keskkondades pakutavat teavet, austab intellektuaalomandit;
4. arendab oma loovvõimeid, kirjutab ja esitab eri tüüpi ning eri žanris tekste, kasutab tekstiloomes sobivaid ja asjakohaseid alustekste;
5. mõistab keele ja kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist ja kultuuriväärtust ning tähtsust iseenda arengus;

6. väärtustab lugemist, suunab oma lugemust, oskab ise valida kirjandusteoseid jm lugemisvara, arendab lugedes oma tunde-, kogemus- ja mõttemaailma, täiendab enda keele- ja kultuuriteadmisi.	
2. Ainevaldkonna õppeained	
EESTI KEEL Kokku 6 kursust: 10. klass: „Teksti keel ja stiil” ja „Praktiline eesti keel I”. 11. klass: „Meedia ja mõjutamine” ja „Praktiline eesti keel II” 12. klass: „Keel ja ühiskond” ja „Praktiline eesti keel III”	
KIRJANDUS Kokku 6 kursust (5 kohustuslikku kursust ja 1 valikkursus 12. klassis): 10. klass: „Pärimus ja kirjandus“ ja „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“ 11. klass: „Identiteet ja eesti kirjandus“ ja „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“ 12. klass: „Kirjandus ja ühiskond“ ja „Uuem kirjandus“ (valikkursus)	
3. Ainevaldkonna kirjeldus ja õppeainete kirjeldused	
Gümnaasiumi keele- ja kirjandusõpetust ühendab eesmärk tundma õppida, osata ja vallata loomulikku keelt, mis on mõtete ja tunnete vahendaja, kultuurilise, riikliku ja iseenda identiteedi kandja ning rahvuskultuuri vundament. Keeleoskus kõnes ja kirjas on inimese mõtlemis- ja tundevoime kujunemise, intellektuaalse arengu ja sotsialiseerumise alus. Keele- ja kirjanduspädevus aitab õpilasel eetilisi norme, olusid ja partnerit arvestades suhelda, motiveeritult ja ennastjuhtivalt õppida ning tegutseda. Eesti keele valdamine on iga inimese hariduslik vajadus, mis on eduka ja jätkusuutliku õppimise eeldus kõikides õppeainetes. Ainevaldkonnasisese lõimingu põhialus gümnaasiumis on tekstikeskne keele- ja kirjandusõpetus, kus tekstikäsitlus hõlmab erinevaid tekste ja tekstitoiminguid. Tekstide kaudu õppides täieneb õpilase tekstikogemus, kujuneb žanri- ja kontekstitunnetus. Tekstitoimingud hõlmavad tekstide funktsionaalset lugemist, nende üle arutlemist ja kriitilist hindamist, keeleliste ja stiililiste väljendusvahendite eritlemist ja analüüsi, nende praktilist rakendamist tekstiloomes ning trükitud ja digitaalsete keeleressursside kasutamist. Keele- ja kirjandusõpetusse lõimitakse audiovisuaalseid väljendusviise (pilt, film, video jm).	
EESTI KEEL	Keeleõppes (6 kursust) lõimitakse mitmekülgsed keeleteadmised praktilise keeleoskusega. Keeleteadmisi täiendavad kursused kajastavad ühiskonna ja kultuuri toimimist, inimestevahelist

	suhtlemist nii kõnes kui ka kirjas, meediavaldkonna funktsioneerimist ja mõju. Keeleõppes valib õpetaja ühiskondlikult olulised autentsed tekstitüübid ja -liigid, mis peegeldavad suhtlustavasid ja -olukordi. Oskust tekste funktsionaalselt lugeda, neid mõista ja luua arendatakse lõimitud aine- ja tekstiõpetuse kaudu, mis seotakse praktilise eesti keele kursustel ortoloogia, grammatika ja leksika õpetamisega. Praktilised keelekursused on keskendatud õpilase suhtlus- ja väljendusoskuse arendamisele, eri liiki tekstide loomisele nii suulisel kui ka kirjalikus vormis, vajaliku teabe hankimisele ja kasutamisele. Õigekirja- ja õigekeelsusteemasid korratakse kõigi kursuste vältel.	
KIRJANDUS	Kirjandusõppes (5 + 1 kursust) soodustatakse teksti- ja lugejakeskse lähenemise kaudu õpilase kirjandushuvi, arendatakse tema lugejavõimeid, mõtte- ja tundemaailma, kujundatakse eetilisi tõekspidamisi ja esteetilisi hoiakuid, pööratakse tähelepanu teksti kui terviku mõistmisele, selle analüüsimisele ja tõlgendamisele, vaadeldakse sõnakunsti poeetikat ja kujundikeele olemust, edendatakse väljendusoskust nii kõnes kui ka kirjas. Teksti- ja lugejakeskset kirjanduskäsitlust täiendab kirjanduslooline lähenemisviis, mis asetab teosed loomisaja ühiskondlik-kultuurilisse konteksti ning avab nende esteetilisi erijooni. Ilukirjandustekstide lugemise ja uurimise eesmärk gümnaasiumis on avardada õpilase elu- ja kultuurikogemust, rikastada tema keeletunnetust, pakkuda inspiratsiooni ning toetada isiksuslikku arengut.	
4. Lõimingu korraldamine ainevaldkonnas		
I. Üldpädevuste kujundamine	II. Lõiming ainevaldkondadega	III. Läbivad teemad
Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud üldpädevusi eri allikatest teavet hankides ja seda kriitiliselt hinnates, eri liiki tekste lugedes ja analüüsides, nende üle arutledes ja väideldes, erilaadseid tekste funktsionaalselt koostades ja kirjutades. Üldpädevuste kujundamisel kasutatakse erinevaid koostöövorme, õppemeetodeid ja -keskkondi, sh digivahendeid ja -võtteid, veebi- ja e-õppekeskkondi, analüüsitakse ja lahendatakse elulisi probleemolukordi ja väärtuskonflikte, arvestatakse kooli missiooni ja kultuuri (KASV),	Keele ja kirjanduse valdkonna õppeaineid lõimitakse valdkonnaüleselt kõikide õppeainetega, need toetavad pädevuste saavutamist teistes ainevaldkondades. Keeleoskus loob eeldused kõigi õppeainete edukaks omandamiseks ja toimetulekuks nii isiklikus kui ka avalikus elus. Kõikide valdkondade õppeained arendavad keelekasutuse põhipädevusi: sõnavara tundmist ja rakendamist, tekstimõistmist ja -loomet, pädevust suuliselt ja kirjalikult suhelda. Õpilaste funktsionaalne ja kriitiline kirjaoskus kujuneb välja eesti keele õppimisele lisaks kõigi õppeainete õppimise tulemusel, mis eeldab pidevat koostööd aineõpetajate vahel.	Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete kaudu kujundatakse ja arendatakse õpilastes kõiki riiklikus õppekavas kirjeldatud läbivaid teemasid. Läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine toetab tema suutlikkust oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades rakendada, väärtusnorme, -hoiakuid ja -hinnanguid kujundada ning võimaldab luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust.

väärtuspõhimõtteid (LAPS) ning õpilaste isikupära ja andelaadi.		Läbivaid teemasid arvestatakse keele ja kirjanduse õppesisu ja õpitulemuste kavandamisel, kooli õppekava koostamisel ja koolikeskkonna kujundamisel. Läbivate teemade käsitlemist toetavad projekt- ja probleemõpe, uurimis- ja loovtegevused, lugemis-, kirjutamis- ja suhtlusülesanded ning mitmekülgne info- ja digikirjaoskus.
Lõimingu korraldus Keele ja kirjanduse valdkonna lõiming üldpädevuste, läbivate teemade ja teiste õppeainetega kujuneb järgmisel viisil: . keele ja kirjanduse õppesisust ja õpitulemustest lähtuvalt (vt ainekava); a. aineõpetajate erialasest ja pedagoogilisest pädevusest ning omavahelisest koostööst lähtuvalt; b. valdkonnasisestest ja -ülestest tegevustest lähtuvalt (nt teemapäevad, õppekäigud, projektid); c. koolikultuuri edendavatest tegevustest lähtuvalt (nt reisiõpe, ühisüritused).		
Digipädevused Keele ja kirjanduse õpetamisel kasutatakse info-, meedia- ja digikirjaoskuse arendamise eesmärgil digitaalseid õppematerjale (sh veebi- ja e-õppekeskkondi, Opiq), audiovisuaalseid õppematerjale (nt heli- ja videosalvestisi). Eesti keele ja kirjanduse õppimine hõlmab ka suhtlemist ja koostööd veebikeskkondades, digivahendite abil info hankimist ja kriitilist hindamist, probleemide lahendamist, digitaalse sisu loomist (nt tekstide, piltide või multimeediumide loomist), selle muutmist ja taasesitamist.		
Ainevaldkondlikud hindamise erisused Keele ja kirjanduse kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada seda teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse õpitulemuste saavutatust, mis on kooskõlas õppesisu ja -tegevustega ning vastavuses ainealaste teadmiste, oskuste ja hoiakutega. Keelt ja kirjandust hinnatakse nii õppeprotsessi vältel, õppeteema lõppedes kui ka kursuse lõpus. Õpilast teavitatakse sellest, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ja millised on hindamise kriteeriumid. Numbrilise kokkuvõtva hindamise kõrval rakendatakse õppeprotsessi käigus kujundavat hindamist, kus õpilasele antakse suulist ja/või kirjalikku sõnalist tagasisidet tema ainealaste tulemuste, tugevate külgede ja puuduste kohta ning		

innustatakse ja suunatakse teda edasisel õppimisel. Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi, et ta saaks analüüsida oma õpitegevust ja tagasisidestada kaasõpilaste sooritusi.

Eesti keele õppimisel hinnatakse 1) suulist ja kirjalikku suhtlust, s.o väljendusoskust, 2) eri liiki tekstide, sealhulgas teadus-, meedia- ja tarbetekstide vastuvõttu, s.o analüüsi, mõistmist ja kriitilist hindamist, 3) eri tüüpi ja liiki tekstide loomist, sh arutlevat tekstikirjutust, 4) keeleteadmisi, sealhulgas oskust teha sobivaid ja põhjendatud keelevelikuid enda loodud tekstides.

Kirjanduse õppimisel hinnatakse 1) tervikteoste ja tekstikatkendite lugemist ning esitamist, 2) kirjandustekstide analüüsi, tõlgendamist ja mõistmist, 3) ilukirjandusliku keelekasutuse eripära mõistmist ja valdamist, 4) kirjandusteadmisi, sh kirjandusmõistete kasutamist ja kirjandusloolise konteksti tundmist.

Eesti keele ja kirjanduse õpitulemuste kontrolli ja hindamise vormid hõlmavad nii suulisi kui ka kirjalikke tegevusi, nii ühe- kui ka mitmeotstarbelisi sooritusi, nagu individuaalsed, paaris- ja rühmatööd, rakenduslikud testid ja harjutused, ainealased kontrolltööd, analüüsi- ja tõlgendusülesanded, lugemispäeviku pidamine ja õpimapi koostamine. Hindamiseks sobivad veel mitmesugused oskusi edendavad sooritusülesanded, nagu avalik esinemine, luule-, proosa- ja draamateksti esitamine, eri žanris tekstide kirjutamine (kõne, arvamus, päevik, arvustus jm), arutleva kirjandi (essee) kirjutamine, referatiivse või uurimusliku teksti kirjutamine, multimodaalse ettekande loomine ja esitlemine (nt slaidiesitus). Lugemiskontrollile, mis piirdub sisu meenutavate faktiküsimustega, eelistatakse arutlusele suunavaid analüüsi- ja tõlgendusküsimusi, mõttevahetust teksti väärtuste ja sõnumi üle.

Kirjanduse hindamisel (nt loovtöodes ja tekstitõlgendustes) pole alati võimalik täpselt määratleda teadmiste ja oskuste standardit, mistõttu hindamise skaala on siin võrdlemisi paindlik, õpilase eripärasid arvestav. Hinnates õpilaste omaloomingulisi töid, tunnustatakse idee ja teostuse originaalsust, iseseisvust, üldistavust või muud vaatenurka. Kirjaliku arutluse (essee) puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade veenvust, argumentide ja näidete seostatust, teksti ülesehitust, konteksti sobivat lausestust ja sõnastust, õigekirja ja vormistust.

Kõikides kirjalikes töodes parandab aineõpetaja keelevead, kuid arvestab hindamisel soorituse väärtusi vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete hindamisel lähtutakse gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sättest, hindamise nõuded ja korraldus täpsustatakse kooli õppekava üldosas.

Õppekorralduse erisused

Valdkondlikku õppetegevuse kavandamise ja korraldamise põhimõtteid:

- . arvestatakse õpilaste individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud sisu ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpiraskustele ning pakutakse õpiabi;
- a. rakendatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi;
- b. taotletakse mõõdukat ja ühtlaselt jaotuvat õpikoormust, mis soodustab motivatsiooni ning jätab aega puhkuseks ja huvitegevuseks;
- c. tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega, seostatakse õpitavat igapäevaelu, jätkuõpingute ja tulevase tööeluga;

- d. loetakse ja käsitletakse eri tüüpi ja liiki tekste ea- ja jõukohasuse, valikulisuse ja huvidele vastavuse põhimõttel ning ühise identiteedi kujundamise eesmärgil;
- e. kujundatakse õpilase keeleteadlikkust, metakeele valdamist, suhtlus- ja väljendusoskust, keeleressursside ja -allikate teadliku kasutamise oskust;
- f. kasutatakse digitehnoloogiat, -keskkondi ja -materjale, arendatakse info-, meedia- ja digikirjaoskust, kujundatakse digipädevust;
- g. arendatakse eri liigis ning žanris ilukirjandustekstide, sh tervikteoste avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamise- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist;
- h. tegeldakse tekstilooma ja -esitlusega ning omaloomingulise kirjutamisega, kasutatakse selleks ka digivahendeid ja veebikeskkondi;
- i. toetatakse lõimingut valdkonna sees, õppeainete vahel ja õppekava läbivate teemadega, arendatakse õpilaste teadmisi, oskusi ja hoiakuid.

Õppekeskkonna erisused

Õppekeskkonna kujundamisel

1. luuakse üksteist austav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivaldavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu;
2. rakendatakse väljaspool kooliruumi õppimist toetavaid ja mitmekesisavaid õppevorme (nt projekt-, õues- ja reisiõpe) ja -tegevusi (nt õppekäik teatrisse, muuseumisse, raamatukokku, kohtumised kirjanikega, valdkondlik teemapäev või -nädal);
3. arvestatakse võimalustega õpperuumi vahetada ja neis inventari ümber paigutada (nt rühmatööd, õppemängud, draamaõppe ülesanded).

Teadmiste, oskuste ja hoiakute kujundamisel on kandev roll aineõpetajal, kes loob sobiva õppekeskkonna ja toetab väärtuskasvatust, ning koolil, kus normide, väärtuste, rituaalide, sümbolite ja lugude kaudu edendatakse oma koolikultuuri.

1 Kirjanduse ainekava

THMK ainekava	Ainevaldkond: keel ja kirjandus	Õppeaine: kirjandus
Kooliaste: gümnaasium	Kursuste arv: 5 +1 (ühe kursuse maht 35 tundi)	
Õppeaine kirjeldus (sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused):		
Kirjandus on üks keskseid kultuuri- ja kunstiaineid, milles õpilane kujundab oma esteetilisi hoiakuid ja eetilisi tõekspidamisi, rikastab suhtluskultuuri ja väljendusoskust, teadvustab kultuuri eripära ja mitmekesisust ning mõtestab ühiskonna- ja kultuurinähtusi sügavamalt. Kirjandus kui õppeaine suunab õpilast mõistma ja väärtustama nii varasema kui ka praeguse aja kultuuri ning panustama ka ise kultuuri tarbimisse ja loomisse. Lugemis- ja tekstitoimingud on ka gümnaasiumis kirjandusõpetuse loomulik ja vajalik alus, sest kirjandust saab õppida vaid lugedes. Teoseid käsitledes keskendutakse lugeja kaasaloovale rollile, tõstetakse esile tema seisukohti ja hinnanguid, rõhutatakse tekstiga suhtlemise tunnetuslikku ja kogemuslikku külge. Lugeja vaatepunkti rõhutavat teosekäsitlust täiendab kirjandusteadusliku sihiseadega tekstikeskne lähenemisviis, kus metakeele kaudu keskendutakse		

teose sisemiste seaduspärasuste avastamisele. Kuna sõnakunstiteos põhineb kujundikeelel, siis omandab õpilane lugedes oskuse hinnata ja mõista ilukirjanduse poeetikat selle mõttelises-tundelises ühtsuses ning mitmetähenduslikkuses.

Kirjandusõpetuse rõhuasetused gümnaasiumis:

- kirjandust käsitletakse nii kultuuri- kui ka kunstiaienena,
- võimaldatakse mitmekülgeid lugemis- ja tekstitoiminguid nii tunnis kui ka kodus,
- loetud tekstidele lähenetakse teksti- ja lugejakeskselt,
- lugemistekste analüüsides õpitakse tundma nende poeetikat,
- teemakeskne lähenemisviis lõimitakse väärtuskasvatusega,
- tekstianalüüsi kõrval tutvustatakse ka kirjandusloolisi kontekste,
- kirjanduse õpetamisel rakendatakse võrdlevat lähenemisviisi (nt tekstide, autorite või ajastute võrdlus),
- kujundatakse keele- ja kirjandusteadmisi (sh mõisted, sõnavara, kontekst),
- kirjandus lõimitakse teiste õppeainete, kunstiliikide ja kultuuriruumiga.

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud:

Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud. Õpilane:

- 1) mõistab kirjanduse ühiskondlikku, ajaloolist, rahvus- ja maailmakultuurilist tähtsust ning selle rolli individuaalse ja kollektiivse identiteedi kujundamisel;
- 2) arendab ja rakendab oma loovvõimeid, koostab eri laadis ja žanris tekste, väljendab ennast nii suuliselt kui ka kirjalikult, lähtudes eesmärgist, situatsioonist ja kontekstist;
- 3) tunneb mitmekülsemalt ja sügavamalt kirjandusteose poeetikat, tekstianalüüsi ja -tõlgenduse eri võimalusi, avab kirjanduse põhiliikide suhteid ja vorme;
- 4) mõistab kirjanduskeele kujundlikkust selle mitmetähenduslikkuses, kujundab kirjanduse kaudu oma esteetilisi ja eetilisi hoiakuid, seostab kirjandust teiste kunstiliikide ja eluvaldkondadega;
- 5) loeb eri laadis ja žanris eesti ja maailmakirjandusteoseid, analüüsib ja tõlgendab neid eri vaatenurkadest, näeb kirjandustekstide kaudu maailma ja iseenda mõistmise võimalusi.

Kirjandusõpetuse võtmeoskused gümnaasiumis:

- tervikteoste ja tekstikatkendite lugemine, nende esitamine ja tutvustamine;
- loetud tekstide analüüsimine ja tõlgendamine, nende kui terviku mõistmine;
- sõnakunsti poeetika tundmine ja kujundikeele mõistmine;
- väljendusoskuse arendamine nii kõnes kui ka kirjas;
- kirjandusteadmiste omandamine (sh kirjandusmõistete ja kirjandusloolise konteksti tundmine).

Lugemistekstide valiku põhimõtted. Õpetaja • peab teoste valikul silmas õpilaste psühholoogilisi ja intellektuaalseid võimeid ning nende huvisid; • soovib lugemistekste nii ajastust, voolust kui ka žanrist lähtuvalt; • hoiab proosa-, luule- ja draamateoste valikul mõistlikku tasakaalu; • arvestab klassikalise ja nüüdisaegse kirjanduse põhjendatud proportsioone; • omistab eesti kirjandusele soovitatavalt kandvama rolli kui maailmakirjandusele; • pöörab tähelepanu eesti luulele ja luulekogude käsitlemisele; • jälgib mees- ja naisautorite esindatust ning teoste sihtrühma; • annab ka õpilastele võimaluse ise kursuse sisule vastavaid lugemistekste valida.	
Kursus: „Pärimus ja kirjandus“ (10. klass) Kursuse kaudu mõistab õpilane kirjanduse mütoloogilisi ja pärimuslikke juuri, kultuuri järjepidevust iidsetest aegadest tänaseni ning iseenda seotust selle lõputult jätkuva ahelaga. Pärimus on kogu kultuuri alus ja ühel ajal nii maailmapildi looja kui ka säilitaja. Õpilane teadvustab pärimusel põhinevat ilukirjandust lugedes, kui suurel määral tugineb kogu kultuur arhetüüpidele ja müütilistele motiividele. Kursuse käigus teadvustab õpilane tänapäeva kirjanduse seoseid näiteks antiikmütide ja eestlaste mütoloogilise maailmapildiga. Euroopa kultuuri mõistmiseks on mõõdapääsmatu tunda ka piiblilugusid, mis väärivad praeguses maailmas rohkem teadvustamist.	
Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, ilukirjandusteoste katkendeid ja kursuse sisuga seotud teabetekste; 2) analüüsib ja tõlgendab loetud tekste nii suuliselt kui ka kirjalikult ühisarutelus ja individuaalselt, jagab oma lugemiskogemusi; 3) mõtestab pärandkultuuri olemust, funktsioone, väljendusvõimalusi ja tähendust tänapäeva kultuuris ja ühiskonnas ning iseenda kogemuse põhjal; 4) nimetab müütide ja arhetüüpsete tegelastega seotud narratiive ning arhetüüpseid müüdimotiive, leiab neid käsitletavatest ilukirjandusteostest;	• Ülevaadetele, kokkuvõtetele ja teoreetilistele käsitlustele eelistatakse võimalikult rohkem tööd autentsete kirjandustekstidega. • Tekstidega töötades pööratakse tähelepanu poeetilistele võtetele, mille kaudu tähendustasandeid luuakse ja edastatakse. • Käsitletavaid tekste seostatakse tänapäeva ühiskonna ja kultuuriga, aga ka õpilase enda teadmiste ja kogemustega. • Lugemiseks valitavate tekstide puhul arvestatakse väärtuskasvatustlikke taotlusi ja läbivate teemade käsitlemise võimalusi. • Üldpädevustest toetab kursus enim väärtus- ja kultuuripädevuse arengut, kuna suunab õpilasi aegadetaguseid väärtusi kõrvutama tänapäevastega ja avastama ühiskonnas kehtivate väärtushinnangute seost kultuuriga.

5) analüüsib kirjandusteose teemat, süžeed, tegelasi ja ideestikku nii müüdimotiividest kui ka eetilistest ning esteetilisest väärtusest lähtuvalt; 6) kirjeldab eesti rahvuseepose sünnilugu ja sisu, kultuuri- ja rahvusloolist tähtsust, nimetab eepose arhetüüpeid tegelasi, teemasid ja motiive ning analüüsib nende kasutamist teiste autorite loomingus; 7) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust; 8) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	• Õpetaja võib käsitletavaid tekste valida vastavalt oma eelistustele ning jätta ülejäänud kursuse soovitusliku sisu vaatluse alt välja või käsitleda seda ülevaatliselt.
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: • Pärimus ja folkloor • Müüdi olemus ja liigid • Piibel kui Euroopa kultuuri tüvitekst • Arhetüübid kirjanduses • Eeposed Euroopa kultuuriloos. „Kalevipoeg“ • Eestlaste mütoloogiline maailmapilt kirjanduse kaudu • Mütoloogiline mõõde eri žanrites Mõisted: allusioon, arhetüüp, eepos, folkloor, intertekstuaalsus, maagiline realism, mütoloogia, müüt, paroodia, pärimus, saaga, tüvitekst, õuduskirjandus. Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt Andrus Kivirähk „Sinine sarvedega loom“, Paulo Coelho „Alkeemik“, Mehis Heinsaar „Kadunud hõim“ vm; lisaks veel novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.	
Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.	

Hinnatavad ülesanded: pärimusliku loo ja selle ilukirjandusliku edasiarenduse võrdlus, eeposte esitlus digitaalse sisuloomena, arutlus pärimustekstides käsitletud üldinimlikel teemadel, vastamine analüüsi- ja tõlgendusküsimustele loetud tervikteksti või tekstikatkendi põhjal jm.

Kursus: „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses I“ (10. klass)

Kursuse käigus omandab õpilane ettekujutuse maailmakirjanduse arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kirjanduslooline kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ning see toetab õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Kursus on üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, kuid võrdse põhjalikkusega ei käsitleta kõiki ajastuid. Õpetajale jääb vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursus arendab oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada. Kursusel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuuriolukorra ja sellel ajal sündinud loomingu vahel.

Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust antiikkirjandusest romantismini ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga; 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi; 4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamiskihti, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult,	• Tutvustatakse nii oluliseks peetud teoseid ja nende autorite elulugusid kui ka keskendutakse ilukirjanduslike tekstide analüüsile ja nende tõlgendamisele, kirjanduse poeetika tundmisele ning kujundlikkuse mõistmisele. • Käsitletakse konkreetsete ajastute olulisi autoreid kirjandusloos, antakse õpilastele võimalus probleemipõhiselt ja isiklikku arvamust põhjendades arutleda loetud tekstide põhjal erinevatel teemadel. • Õpilastele antakse võimalus analüüsida ja tõlgendada teoses kujutatud maailma, näiteks uurida tegelassuhteid ja kompositsiooni, kirjeldada aja- ja ruumisuhteid, lahata tekstis peituvaid probleeme ja avastada selle tähendustasandeid, luua seoseid ja tõmmata paralleele. • Keskendutakse ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas perioodis, kusjuures õpetaja saab teha valiku, millised on konkreetset ajastut kõige ilmekamalt esindavad autorid ja nende teosed. • Koos õpilastega loetakse tekste ning analüüsitakse seda, mida on võimalik tekstis märgata või mida tekst ütleb oma ajastu kohta. Tähelepanu pööratakse ka sellele, kuidas tekst peegeldab žanrit, voolu, ajastut, hoiakuid ja väärtusi.

arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle; 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: • Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine antiigist kuni romantismini. Žanri olemus, žanrite kujunemine ja muutumine. Kirjandusžanrite vormi- ja sisutunnused. Eepika, lüürika ja dramaatika arenguid kirjandusloos. Näiteid erinevatest ajastutest ja vooludest, eesti ja maailmakirjandusest. Kirjanduse seosed ühiskondlike, kultuuriliste ja ajalooliste muutustega. • Dramaatika. Tragöödia ja komöödia teke ja areng. Antiiktragöödia, keskaegne liturgiline draama, renessansiaegne draama, commedia dell'arte, romantiline draama, psühholoogiline draama. • Lüürika ja lüroepika. Luulevormide ja -žanrite teke ja areng. Ood, hümn, epigramm, valm, ballaad, poeem, sonett. Luulet eri rahvastelt. • Eepika. Eepos antiigis, keskajal ja romantismis. Novelli teke ja areng. Romaani teke ja areng. Valgustuskirjandus. Filosoofiline ja satiiriline proosa. Valgustuskirjandus Eestis. Romantismi kujunemine ja tunnused. Romantiline romaan. Värssromaan. Kirjanduslikud väikevormid: miniatuur, aforism. Mõisted: aforism, ballaad, draama, dramaatika, eepika, eepos, epigramm, hümn, jutustus, kirjandusvool, klassitsism, komöödia, luule, lüürika, lüroepika, miniatuur, novell, poeem, proosa, realism, romaan, romantism, rüütliromaan, satiir, sonett, žanr, tragöödia, valm, värssromaan. Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt Sophokles „Kuningas Oidipus“, W.Shakespeare „Hamlet“, P.Mérimée „Carmen“ vm, lisaks veel novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.	
Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.	

Hinnatavad ülesanded: individuaalselt või rühmatööna valminud ajatelg antiigist romantismini; ajastu, kirjaniku või tema teosega seotud vestlussaate kuulamine ja selle põhjal küsimustele vastamine; suuline individuaalne vestlus kursusel käsitletud ajastu, kirjaniku või analüüsitud teoste põhjal; kahe või mitme kirjaniku teose võrdlev analüüs käsitletud ajastu, voolu või žanri taustal; loovülesanne (nt kiri autorile või tegelasele, fotoromaan, teosele kaaneteksti, uue lõpu või järje kirjutamine); teose tutvustamine slaidiesitluse toel jm.

Kursus: „Identiteet ja eesti kirjandus“ (11. klass)

Kursus keskendub identiteediloomele, eeskätt sotsiaalse, rahvusliku ja kultuurilise identiteedi kujutamisele eesti kirjanduse näitel. Kursus aitab õpilasel mõista kirjanduse rolli identiteetide peegeldaja ja kujundajana, ühtlasi näidata, kuidas identiteetid ajas ja ruumis dünaamilise ja dialoogilise protsessi käigus muutuvad, samastumist ja eristumist võimaldavad. Kursuse fookuses on rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad ja probleemid nii ajaloo kui ka tänapäeva vaatenurgast. Laiemalt käsitletakse mitmesuguseid rahvuskultuurilisi identiteete, mille tuumväärtused avanevad kirjanduslike narratiivide (lugude) ja kujundite (sümbolite) kaudu. Teoste valik suunab õpilast lugema Eesti autorite loomingut ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara.

Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe luulekogu, vahendab oma lugemis- ja kultuurikogemust nii rühmaaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes; 2) analüüsib ja tõlgendab erinevate identiteedivormide kujutamist eri ajajärkude kirjandusteostes, kirjutab loetud teostele tuginedes arutluse; 3) kirjeldab ja võrdleb kirjandusteostele tuginedes eestlase kultuurimälu ja väärtusmaailma muutumist eri ajajärgudel; 4) arutleb loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes ühiskondlike ja kultuuriliste teemade,	• Kursus on üles ehitatud temaatiliselt, mitte kronoloogiliselt: selle fookuses on kirjanduslikes tekstides kujutatud rahvusliku identiteediga – eeskätt eestlusega – seotud teemad, probleemid, sündmused ja nähtused nii mineviku kui ka tänapäeva vaatenurgast. • Õpilasi suunatakse lugema Eesti autorite tekste ja väärtustama seda kui rahvuskultuurilist identiteeti vahendavat lugemisvara. • Oluline on valida lugemiseks vähemalt üks luulekogu, kuid luuleanalüüsi harjutatakse ka üksikute luuletekstide näitel, käsitledes luuletuse sisu ja vormivõtete ühtsust. • Kõikide õppesisus soovitatud teemade käsitlemine ei ole tingimata vajalik, õpetaja võib teha erinevaid valikuid ja rõhutusi, lähtudes õpilaste huvidest, vajadustest ja võimetest. • Loetud teoste kohta ülevaadete tegemiseks ja diskussiooni läbiviimiseks annab õpetaja suunavaid analüüsi-, tõlgendus- ja väärtusküsimusi. • Õpitulemuste saavutamist toetavad kirjandusteostel põhinevad mängufilmid ja kirjanike elulugudest ajendatud dokumentaalfilmid, samuti kirjandusteemalised audio- ja videomaterjalid veebikeskkondades, sh raadio- ja telesaated (nt ERRi arhiivist).

probleemide ja sündmuste üle ning toob nende kohta tekstist näiteid; 5) analüüsib ja tõlgendab loetud proosa- ja draamateoste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, jutustaja vaatepunkti, tegelassuhteid ja -kõnet, sündmustikku ja kompositsiooni; 6) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ning avab nende tähendusi; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: • Kirjandus eestlaste rahvusliku identiteedi kujundaja ja peegeldajana • Eestlase ja eestluse kujutamine kirjanduses • Mälu- ja traumakirjandus • Kollektiivsete identiteetide kajastusi kirjanduses • Loodus ja keskkond identiteedi kujundajana Mõisted: identiteet, kirjanduskaanon, murdeluule, mälukirjandus, pagulaskirjandus, punkluule, rahvuskirjandus, reisikiri, räppluule, subkultuur, sümbol, traumakirjandus. Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt P.Vallak „Epp Pillarpardi Punjaba potitehas“, A.Gailit „Toomas Nipernaadi“, A.H.Tammsaare „Tõde ja õigus“ I või II, V.Luik „Seitsmes rahuukevad“ või M.Traat „Tants aurukatla ümber“ või C.Pihelgas „Lõikejoon“; lisaks veel luulekogu, novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.	

Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.

Hinnatavad ülesanded: vestlused ja arutelud loetud teoste üle, eri tüüpi küsimustele vastamine, kirjanduslik rollimäng (nt intervjuu, rollipäevik), arutleva kirjandi või arvustuse kirjutamine, lugemispäeviku, vaatmiku või slaidiesitluse koostamine ja esitlemine jm.

Kursus: „Ajastud, voolud ja žanrid kirjanduses II“ (11. klass)

Kursuse käigus omandab õpilane ettekujutuse maailmakirjandus arengust, mis avaldub paljude Euroopa rahvuskirjanduste mitmekesisuses. Kirjanduslooline kursus hõlmab ajavahemikku antiigist romantismini ning see toetab õpilase kultuuriteadvuse ja süsteemsemate kirjandusteadmiste kujunemist. Kursus on üles ehitatud kronoloogilisel põhimõttel, kuid võrdse põhjalikkusega ei käsitleta kõiki ajastuid. Õpetajale jääb vabadus valida, millistele teostele, žanritele, vooludele ja ajastutele rohkem keskenduda. Kursus arendab oskust mõista kirjandusteost mingi ajastu, voolu või žanri kontekstis. Oluliseks oskuseks on märgata tunnuseid, poeetilisi väljendusvahendeid ja leida infot, mille alusel tekste analüüsida ja tõlgendada. Kursusel õpitu aitab näha põhjuslikke seoseid ajaloolise kultuurisituatsiooni ja sellel ajal sündinud loomingu vahel.

Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm tervikteost, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes, jagab oma lugemiskogemusi; 2) selgitab kirjandusperioodide ajalist järgnevust realismist kuni 21. sajandi kirjanduseni ning nende seost ajaloo- ja kultuurikontekstiga; 3) leiab kirjandusteosest ajastule või voolule iseloomuliku mõtteviisi ja väärtushinnangute kajastusi;	• Lugemiseks ja analüüsimiseks valitud tekstid peavad olema õpilastele jõu- ja eakohased. Õpilastel on võimalus õpetaja soovitatud teoste nimekirjast ise valikuid teha. Tekstide valikul peetakse silmas nii õpilaste huvisid kui ka arvestatakse nende senise lugemiskogemusega. • Keskendutakse ainult kõige iseloomulikumale käsitletavas perioodis, voolus või žanris, õpetaja teeb ise valiku, millised on konkreetset kirjandusnähtust kõige ilmekamalt esindavad autorid ja nende teosed, mida põhjalikumalt tutvustada. • Õpilastele antakse võimalus probleemipõhiselt ja isiklikku arvamust põhjendades arutleda loetud tekstide põhjal erinevatel teemadel. • Õpilastel võimaldatakse analüüsida ja tõlgendada teoses kujutatud maailma, näiteks uurida tegelassuhteid ja sündmustikku, kirjeldada aja- ja ruumisuhteid, lahata tekstis peituvaid probleeme ja avastada selle tähendustasandeid, luua seoseid ja tõmmata paralleele.

4) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamiskiivi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 5) kommenteerib loetud tekstikatkendeid ja tervikteoseid nii suuliselt kui ka kirjalikult, arutleb erinevate seisukohtade, peamiste teemade ja probleemide üle; 6) analüüsib ja hindab luule-, proosa- ja draamateoste poeetikat, väljendusvahendite mitmekesisust ja tähendust; 7) kasutab tekstianalüüsis õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	Koos õpilastega loetakse tekste ja analüüsitakse seda, mida on võimalik tekstis märgata või mida tekst ütleb oma ajastu kohta. Tähelepanu pööratakse ka sellele, kuidas tekst peegeldab žanrit, voolu, ajastut, hoiakuid ja väärtusi.
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: - Kirjandusloo peajooni ja põhinähtusi. Kirjandusperioodide ja -voolude kujunemine ning muutumine realismist kuni postmodernismini, 19. sajandi II poolest kuni 21. sajandi alguseni. - Realismi kujunemine ja tunnused maailmakirjanduses. Realismi edasiarendused. Naturalism. Estetism. Realismi kujunemine ja eripära eesti kirjanduses. Realistlik romaan - Modernistlikud suundumused luules. Sümbolism. Uusromantiline sümbolism. Avangardistlik luule. Maailmaluule pärast II maailmasõda. - Eesti luule alates 20. sajandist. Kirjanduslikud liikumised ja rühmitused. Avangardistlik luule. Pagulasluule. Luuleuuendus, kassetipõlvkond ja selle järellaine. Seisakuaja luule. Luule siirdeajastul ja sajandivahetusel. Nüüdisluule. - Modernistliku draama kujunemine ja tunnused. Psühholoogiline draama. Sümbolistlik draama. Eepiline teater. Absurdidraama. Sotsiaalpsühholoogiline draama. Draama postmodernismi ajajärgul. 20. sajandi eesti draama. Postmodernistlik draama. Dramaturgia nüüdisteatris. - Modernistlikud suundumused proosas. Mõisted: absurdidraama, ajalooline romaan, avangard, dadaism, eksistentsialism, ekspressionism, estetism, futurism, imažism, impressionism, kassetipõlvkond, kujunemisromaan, modernism, omaelulooline romaan, postmodernism, (süva)psühholoogiline romaan, sümbolism, sürrealism, uusromantism.	

Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt O.Wilde „Dorian Gray portree“, J.Kerouac „Teel“ või H.Hesse „Stepihunt“, A.H.Tammsaare, „Põrgupõhja uus Vanapagan“ või J.Kross „Keisri hull“; lisaks veel luulekogu, novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.
Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.
Hinnatavad ülesanded: lugemispäeviku täitmine, ajastu, kirjaniku või tema teosega seotud vestlussaate kuulamine ja selle põhjal küsimustele vastamine; suuline individuaalne vestlus kursusel käsitletud ajastu, kirjaniku või analüüsitud teoste põhjal; kahe või mitme kirjaniku teose võrdlev analüüs käsitletud ajastu, voolu või žanri taustal; loovülesanne (nt kiri autorile või tegelasele, teosele kaaneteksti); teose tutvustamine slaidiesitluse toel jm.

Kursus: „Kirjandus ja ühiskond“ (12. klass) Kursus võimaldab õpilasel kirjanduse kaudu paremini mõista ümbritsevat maailma, inimese ja ühiskonna suhteid, aga ka kirjanduse laiemat ühiskondlikku tähendust ja olulisust maailmas toimuvate muutuste märkamisel, teadvustamisel, mõtestamisel ja kujundamisel. Kursus, mis hõlmab olulisi kirjandus- ja mõttevoole ning ühiskonna ja kultuuriga seotud praktikaid, põhineb peamiselt 20. ja 21. sajandi kirjandusel, sest ühiskondlikud muutused on olnud neil ajajärgudel kõige suuremad ning nende tähtsus murranguline. Kursus võimaldab kirjanduse kaudu analüüsida nii mineviku kui ka tänapäeva ühiskonna probleeme. Kursus ei eelda kronoloogilist lähenemist, vaid võimaldab rakendada kontsentrilist teemaõpet ning eesti ja maailmakirjanduse võrdlevat käsitlemist.	
Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost ja ühe eesti autori luulekogu, analüüsib ja tõlgendab loetud teoseid nii ühisaruteludes kui ka individuaalses tekstiloomes; 2) arutleb kirjanduse ja ühiskonna omavaheliste suhete üle, nimetab kirjandusteose loomet ja	• Kursuse õpitulemuste saavutamise eeldus on lugemistegevus: õpilane loeb läbi vähemalt kolm proosa- või draamateost eesti ja/või maailmakirjandusest, lisaks ühe luuletuskogu. • Kursust õpetades analüüsitakse loetud tekste konkreetses ühiskondlikus, ajaloolises, kultuurilises, sotsiaalses, poliitilises või muus kontekstis. • Kuna kursus võimaldab käsitleda mitmesuguseid ühiskondlikke probleeme ja mõtteviise, siis püütakse õpilasi ärgitada kujundama oma seisukohti ja väärtushinnanguid. • Õpetaja teeb soovitusliku õppesisu osas oma põhjendatud valiku, arvestades tundide mahtu ja õpilaste koormust ning kaaludes teemade käsitlemise järjekorda.

vastuvõttu mõjutavaid tegureid ja toob nende kohta näiteid; 3) iseloomustab põhjalikumalt vähemalt kahe autori loomingut, määrab nende teoste kohtajaastust, voolust või rahvuskirjanduses; 4) toob loetud teosele või tekstikatkendile tuginedes näiteid ajastu ja inimese kujutamisest, arutleb teoses käsitletud ühiskondlike probleemide ja väärtuste üle; 5) analüüsib kirjandusteost mõne 20. või 21. sajandi mõtte- või kirjandusvoolu kontekstis, leiab tekstist iseloomulikke tunnuseid ja näiteid; 6) eristab tekstinäidete põhjal eri žanre ja kujutamisi, võrdleb vähemalt kahe teose sisu, väljenduslaadi ja ülesehitust; 7) kasutab tekstianalüüsi õigesti kirjanduse põhimõisteid ja laiendab kirjandustekstidele tuginedes oma sõnavara.	• Kursuse rõhuasetus lasub ühiskondlike teemade käsitlemisel valitud kirjandustekstide poeetikaanalüüsi kaudu. Analüüsitakse nii eesti kui ka maailmakirjandust, nii luule-, proosa- kui ka draamatekste eri žanris. • Kursusega seostuvad lähedalt ajaloo- ja ühiskonnaõpetuse õpitulemused ja õppesisu (nt ühiskondlik-poliitilised teemad, nagu „sotsialistlik realism“, „okupatsioon ja küüditamine“, „metsavendlus“, „pagulus“, „tsensuur“).
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: • Kirjanduse positsioon ja funktsioon ühiskonnas • Kirjandus mõttevoolude mõjuväljas • Poliitilise tegelikkuse mõju kirjandusele • Kirjandus ühiskondlike protsesside peegeldajana • Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris • Kirjandus ja tulevikuühiskonnad Mõisted: absurdidraama, ajalooline romaan, allegooria, alltekst, düstoopia, eksistentsialism, feminism, hüpertekst, ideoloogia, interdistsiplinaarsus, iroonia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, modernism, omaelulooline kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism,	

päevikukirjandus, psühhoanalüüs, satiir, sotsialistlik realism, teadusulme, teadvuse vool, transgressiivne kirjandus, tsensuur, tviteratuur, utoopia, ökokriitika, ühismeediaaluule.

Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt M.Bulgakov „Meister ja Margarita“, A.Camus „Katk“, M.Unt „Sügisball“ või A.Valton „Mustamäe armastus“, R.Bradbury „451° Fahrenheiti“ või G.Orwell „1984“ vm; lisaks veel luulekogu, novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.

Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.

Hinnatavad ülesanded: arvustuse kirjutamine, kirjandusteose võrdlemine filmi- või teatrilavastusega, lugemispäeviku täitmine, allikate otsimine ja lugemine (nt kirjanike eluloo ja loomingu käsitletud, raamatututvustused, arvustused ja esseed teoste kohta, intervjuud kirjanikega), nende põhjal kokkuvõtete tegemine ja slaidiesitluste koostamine, analüüsi- ja tõlgendusküsimustele vastamine, audio-videoallikate põhjal kuulamis- ja vaatamisülesanded jm.

Kursus: „Uuem kirjandus“ (12. klass)

Kursuse eesmärk on anda ülevaade tänapäeva eesti kirjandusest, selle sajandi kirjandussituatsioonist, tähtsamatest autoritest ja teostest ning kirjaniku rollist iseseisvuse taastanud Eesti ühiskonnas. Selle kõrval käsitletakse ühtlasi mõningaid nüüdisaegse maailmakirjanduse näiteid. Kursus pakub õpilastele hea võimaluse analüüsida, tõlgendada ja võrrelda teoseid, mis on ilmunud lähiminekis või nüüdisajal. Kirjandus on ühiskondlike muutuste tundlik peegeldaja, seega aitab kursus juhtida õpilaste tähelepanu tänapäeva teemadele ja probleemidele, ärgitades neid kaasa mõtlema, ajastuseoseid looma ja oma hoiakut kujundama.

Õpitulemused

Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused

Õpilane:

- 1) loeb ja analüüsib vähemalt kolm proosa- või draamateost eesti ja maailmakirjandusest ning ühe luuletuskogu;

- Lugemiseks ja analüüsimiseks valitud tekstid peavad olema õpilastele jõu- ja eakohased. Õpilastel on võimalus õpetaja soovitatud teoste nimekirjast ise valikuid teha. Tekstide valikul peetakse silmas nii õpilaste huvisid kui ka arvestatakse nende senise lugemiskogemusega.
- Kursust õpetades on oluline arvestada õpilaste suurema huviga ühiskondlike ja kultuuriliste protsesside vastu, millele ta saab ise vahetult kaasa elada.

2) nimetab tähtsamaid uuema eesti kirjanduse autoreid ja nende teoseid, tunneb tänapäeva kirjanduse peamisi arengusuundi; 3) analüüsib ja tõlgendab loetud kirjandusteoste sisu- ja vormivõtteid: nimetab teose teema, sõnastab probleemi ja peamõtte, iseloomustab tegevusaega ja -kohta, tegelaste suhteid, olustikku ja sündmustikku, kirjeldab stiili eripära ja selle seost teksti sõnumiga; 4) analüüsib ja mõtestab luuletuste sisu ja vormivõtete ühtsust: nimetab teema ja põhimotiivid, iseloomustab lüürilist aegruumi ja vaatepunkti, seostab kujundiloomet, meetrikat ja stroofikat sisuga, kirjeldab luuletuste meeleolu ja avab nende tähendusi; 5) arutleb loetud teoste või tekstikatkendite üle, kujundab oma arvamuse ja loob seoseid varem loetuga; 6) seostab loetut tänapäeva eluolu ja -nähtustega, iseenda, ühiskonna ning üldinimlike probleemide ja väärtustega.	• Teoseid tõlgendades on tähtis tekitada lugejakeskne diskussioon eetilistel ja esteetilistel teemadel, välistada üheseid hinnanguid ning näidata uue aja kirjanduse õnnestumisi ja vaieldavusi. Probleemipõhine ja isiklikku argumenteerimist õhutav arutelu, mis käsitleb teoste kunstilisi ja moraalseid väärtusi, on siin oluline lähenemisviis. • Õppetöö organiseerimisel on oluline, et õpilane oleks aktiivne õppeprotsessis osaleja: loeks ja kirjutaks süvenenult, analüüsiks ja arutleks, lahendaks probleemülesandeid, seoks uut, õpitavat olemasolevate teadmiste, oskuste ja kogemustega. • Õpilane loeb läbi vähemalt kolm tänapäeva kirjanduse proosa- või draamateost eesti või maailmakirjandusest, lisaks ühe luuletuskogu.
Õppesisu	
Kursuse põhiteemad: • Kirjanduslikud institutsioonid. Kirjandusväljaanded. Kirjandusteadus ja -kriitika. Kirjanduse avaldumine avalikus ruumis ja meedias. Kirjaniku staatus ja selle muutumine. Kirjandussaated teles ja raadios. Kirjandusfestivalid ja -üritused. Kirjandusauhinnad. • Kirjandus võrgustunud ja üleilmastunud kultuuris. Tänapäeva ühiskonna probleemid kirjanduses (nt võõrandumine ja individualism, tarbimiskultuur, kliimakriis, vaimne tervis, kooli- ja perevägivald, seksuaalne identiteet). • Transgressiivne kirjandus. Kirjandus tehnoloogiliste arengute keerises (nt ühismeedialuule, tviteratuur, hüpertekstid, interdistsiplinaarsus, videoluule). Kirjandus eri meediumides (nt arvutimängud, linnaruum, reklaam, muusika). Ühiskonnakriitiline luule. Postdramaatiline ja tehnoloogiline teater. • Feminism ja naisvaatepunkt kirjanduses. Postkolonialistlik mõtteviis kirjanduses. Ökokriitiline vaade kirjanduses Postmodernism kirjanduses. (Auto)biograafia ja omaelulooline kirjandus. Memuaarid ja päevikud.	

- Kirjandus ja tulevikuühiskonnad. Utopia ja düstopia. Postapokalüptiline kirjandus, katastroofiromaan. Alternatiivajalugu. Teadusulme.

Mõisted: düstopia, hüpertekst, interdistsiplinaarsus, iroonia, katastroofiromaan, kirjanduskriitika, kirjandusteadus, omaelulooline kirjandus, postapokalüptiline kirjandus, postkolonialism, postmodernism, päevikukirjandus, satiir, teadusulme, transgressiivne kirjandus, tviteratuur, ökokriitika, ühismeediaaluule.

Lugemistekstid (õpilane loeb vähemalt 3 tervikteost), nt K.Ehin „Paleontoloogi päevaraamat“ või K.Aareleid „Linnade põletamine“, E.Uus „Tüdrukune“ või M.Kangro „Klaaslaps“, T.Tootsen „Ahvide pasteet“ või K.Kalda „Maa, kus puudel pole varju“ või muud omal valikul; lisaks veel luulekogu, novelle ja luuletusi ning proosa- ja draamatekstide katkendeid.

Õppetegevused. Kursuse läbimist toetavad mitmekülgsed ja kombineeritud õppetegevused, mis soodustavad aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet. Tähelepanu pööratakse kirjanduse multifunktsionaalsusele ja kirjandusliku kommunikatsiooni mitmesuunalisusele, tegeldakse probleemikeskselt ja kogemuspõhiselt eluliste nähtuste ja inimsuhetega. Arendatakse eri žanris ilukirjandustekstide avatud ja loovat analüüsi-, tõlgendamis- ja mõistmisoskust, ilukirjandusliku poeetika tundmist.

Hinnatavad ülesanded: arvustuse kirjutamine, kirjandusteose võrdlemine filmi- või teatrilavastusega, lugemispäeviku täitmine ja selle põhjal vestlemine, allikate otsimine ja lugemine (nt kirjanike eluloo ja loomingu käsitlused, raamatututvustused, arvustused ja esseed teoste kohta, intervjuud kirjanikega), nende põhjal kokkuvõtete tegemine ja slaidiesitluste koostamine, loetud teksti põhjal analüüsi- ja tõlgendusküsimustele vastamine jm.

2 Eesti keele ainekava

THMK ainekava	Ainevaldkond: keel ja kirjandus	Õppeaine: eesti keel
Kooliaste: gümnaasium	Kursuste arv: 6 (ühe kursuse maht 35 tundi)	
Õppeaine kirjeldus (sh ainespetsiifikast lähtuvad erisused):		
Eesti keele kui õppeaine sisu jaguneb kaheks valdkonnaks: keeleteadmisteks ja praktiliseks keeleoskuseks. Eesti keele kursustega püütakse anda õpilastele baasteadmistega võrdses mahus praktilisi oskusi, samas suunatakse õpilasi väärtustama eesti keelt. Õppeaines käsitletakse põhjalikult keele funktsioone ühiskonnas, keele toimimist märgisüsteemina, eesti keele ehitust ja iseärasusi, eesti murdeid ning kirjakeele kujunemislugu. Lähemalt vaadeldakse keele varieerumist, eristatakse kirja- ja kõnekeelt, eri allkeeli ja slängi ning nende kasutusvaldkondi. Käsitletakse ka eesti keele arendamise küsimusi ja Eesti keelepoliitikat. Keele ja ühiskonna suhete mõistmine aitab aru saada keelest kui infovahetussüsteemist ning keskest identiteedi väljendajast.		

Süsteemne ülevaade antakse **meediast ja mõjutamisest**. Käsitletakse reaalsuse konstrueerimist meedia vahendusel ning kuidas ja mis keelevahenditega luuakse samast nähtusest erinevaid käsitusi. Ühtlasi selgitatakse ajakirjanduseetikat. Käsitletakse reklaami ja selle mõjutamisvõtteid, elektroonilist meediat ja selles tekkinud uusi suhtlusvõimalusi ning nendega seotud ohte. Meediaõpetusega kujundatakse kriitilist meediatarbijat.

Süvendatult vaadeldakse **teksti keele ja stiili** küsimusi. Käsitletakse erinevate tekstiliikide kirjutamise võtteid, nende keele- ja stilierinevusi ning nõudeid eri tekstiliikide keelele, vaadeldakse sõnavara kihistusi ja tähendusnüansse. Süstemaatiline ülevaade antakse põhilistest stiilivigadest.

Praktiline eesti keele oskus tähendab keele valdamist lugemisel, vastuvõetu vahendamisel, kirjutamisel, kõnelemisel ja kuulamisel.

- 1) **Lugemisoskuse** arendamise avaram eesmärk on kujundada kriitilist teabekasutajat ja mõtlevat inimest, kes suudab mõista ja analüüsida erinevaid tekste, eristada tekstis olulist vähemolulisest ning sõnastada oma mõtted selgelt.
- 2) **Kirjutamisoskust** arendatakse erineva eesmärgi ja ülesehitusega tekstide loomise kaudu, õpetades viitama, tsiteerima, refereerima ning kirjutama nii alustekstide põhjal kui ka vabalt oma argumentidele ja näidetele toetudes. Kirjutamispädevuse eeldus on pidev kirjutamispraktika, mis tagab hea õigekirja- ja ladusa sõnastusoskuse, mitmekülgse lausestuse ning selge sõnumiga teksti.
- 3) **Kõnelemisoskus** tähendab nii oskust esineda kui ka valida suhtluseesmärgist, -olukorrast ja -partnerist lähtuvalt sobiv toon ja stiil.
- 4) **Kuulamisoskuse** arendamise eesmärk on mõista vestluspartnerit ja esinejat, tunda suulistes meediakanalites ära faktiinfo ja arvamus ning mõjutamine ja manipuleerimine; olla valmis esitama täpsustavaid küsimusi ning vastuväiteid.

Kõikide keeleõpetuse põhioskuste keskmeks on **(tervik)tekstid** ja **tekstikorpused** ning nendega seotud **tekstitoimingud**. Suhtluspädevuse tagab võimalikult eripalgeline tekstivalik, mida käsitletakse põhjalikult: vaadeldakse tekstide sotsiaalset konteksti ja eesmärki, leitakse ühis- ja erijooni, hinnatakse mõjuvust, rolli ja vastukaja ühiskonnas, pööratakse tähelepanu õigekeelsusele, leksikale ja grammatikale. Keelesüsteemi kirjeldamise asemel keskendutakse keele uurimisele autentsetes tekstides.

Emakeeleõpetuse rõhuasetused gümnaasiumis:

- Keeleteadlikkuse kujundamine: teadmine + põhjendus
- Suunav ja kirjeldav, st kaalutlev keeleõpe
- Mitmekülgsed lugemis- ja tekstitoimingud
- Keeletaju või -tunnetuse süvendamine
- Tekstide kaudu avanev keelesüsteem
- Erinevate keeleallikate kasutamine, sõnaartikli lugemine
- Žanripõhine lähenemine

Kooliastme teadmised, oskused ja hoiakud:

Õpilane:

- 1) mõistab eesti keele rolli rahvusliku, riikliku ja individuaalse identiteedi kujundamisel;
- 2) mõistab keele tähendust ühiskonnas, tajub keele ajaloolist kujunemist ja varieerumist, väärtustab keeleoskust, arendab seda lugedes ja kirjutades;

- 3) loeb, analüüsib ja hindab kriitiliselt eri liiki tekste, tunneb tekstide mõjutusvahendeid, kasutab sihipäraselt ja eetiliselt teabeallikaid;
- 4) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide kohaselt, kasutab keeleallikaid ja andmekogusid;
- 5) koostab etapiviisilise kirjutamisprotsessi käigus eri liiki tekste, teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi ning teeb teadlikke keelevalikuid;
- 6) analüüsib oma kirjutamisoskust ja kasutab seejuures metakeelt.

Emakeeleõpetuse võtmeoskused gümnaasiumis:

- tekstide lugemine ja vahendamine (suuline ja kirjalik suhtlus)
- tarbetekstide analüüsimine, tõlgendamine ja mõistmine (teksti vastuvõtt)
- tekstide kirjutamine pragmaatiliselt eesmärgil (tekstiloomine)
- teksti kriitiline vastuvõtt ja -loome, enesekontroll (keeleteadlikkus)

Kursus: „Meedia ja mõjutamine“ (10. kl)

Kursusel keskendutakse infoühiskonnast arusaamisele, arendatakse eri liiki tekstide mõistmise, fakti ja arvamuse eristamise oskust. Tähtis on osata hankida eri allikatest teavet, analüüsida verbaalset teksti nii visuaalses kui ka audiovisuaalses keskkonnas ja tunda ära meedia mõjutamisvõtted. Samas arendatakse ka oskust kujundada ja väljendada oma arvamusi ja hoiakuid.

Õpitulemused

Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused

Õpilane

- 1) tunneb tänapäevast teabekeskkonda ja selle arengut kujundavaid protsesse, selgitab kommunikatsiooni olemust ja toimimise tingimusi;
- 2) leiab meediatekstist argumentid ja põhilised mõjutamisvõtted, selgitab teksti autori eesmärgi ning motiivi;
- 3) eristab fakti arvamusest ja usaldusväärset infot küsitavast, kontrollib infoühiku sisu tõesust, sealhulgas tõlgitud info tähendusvälja muutumist;
- 4) analüüsib kriitiliselt reklaami ning arutleb reklaami ja mainekujunduse teemadel;

- Kursusel loevad ja analüüsivad õpilased sotsiaalmeedias, ajakirjanduses ja uudisteportaalides levivaid tekste (ka tekstiroboti koostatud tekste), mille kaudu jõutakse nõudlikumate argumenteerivate tekstide lugemiseni.
- Õpilased saavad lugemiseks tähenduslikke tekste ka ise valida. Lugemisega paralleelselt täidetakse lugemispäevikut (mis allikaid, nt artikleid, raamatud, filmid, plakatid, ta on “lugenud” (st ka näinud, kuulnud, kogenud jne), missugust infot neist saanud ja mis mõtted on tekkinud).
- Meedia ja mõjutamise sisuliste teemade ja mõistete omandamiseks mõtestavad õpilased uut infot oma keelekogemusest lähtuvalt.

5) tunneb meediakanaleid, analüüsib nende erijooni, iseloomustab erinevaid meediažanre; 6) analüüsib vahetu ja vahendatud kommunikatsiooni erinevusi ja osalejate taotlusi; 7) hindab kriitiliselt meediamanipulatsioone, tunneb ära propaganda, libauudised ja müüdilooe; 8) väljendab oma seisukohta loetu, kuuldu ja nähtu kohta ning valib selleks sobivad keelevahendid; 9) analüüsib kriitiliselt oma meediakäitumist, sh sotsiaalmeedias, ja kohandab seda vastavalt olukorrale; 10) leiab viiteid ja vihjeid teistele tekstidele, tõlgendab teksti, eristab privaatset ja avalikku informatsiooni.	
Õppesisu	
Suhtlus ja suhtlusolukord meedias. Info edastamine ja vastuvõtt (tähenduse erinevad tõlgendused). Privaatse ja avaliku suhtluse eripärad, tunnused, nt sotsiaalmeedia eri vormid. Vahetu (individaalne suhtlus) ja vahendatud kommunikatsiooni (meediakommunikatsioon) funktsioonid, osalejate eesmärgid. Teksti eesmärk. Eri modaalsused, nt audiovisuaalne, visuaalne, audiotekst. Teksti suhtluseesmärk. Kontekst. Intertekstuaalsus. Tekstiliigid (sh statistika, tabelid tekstides). Nende muutumine tehnoloogia kasutamise ja ühiskonna mõjul. Teksti vahendamine. Allikas. Allikate kasutamise eesmärgid ja viisid. Allikate otsimine. Allika usaldusväärsus (nt autoripositsioon – autoriga/autorita tekst, autori kvalifikatsioon, erapoolikus jne). Meediakanali, -platvormi eesmärgi tuvastamine tekstist, autorist lähtuvalt. Mõisted: keeleteadlikkus, meedium, meedia, inforuum, valeinfo, algoritm, fakt vs arvamus, tajuviga, suhtlustõke, mõjutamisvõtted (nt demagoogia, propaganda, reklaam), tekst, teksti eesmärk, autor ja vastuvõtja, kontekst, intertekstuaalsus, allikas, lugemispäevik, kaaskiri	
Õppetegevusi ja hindamisülesandeid: • meediatekstide lugemine, lugemispäeviku pidamine; • teksti kui suhtlusolukorra ning autori ja lugeja positsioonide analüüs, sh teksti eesmärgi tuvastamine, autori seisukoha, pädevuse ja omakasu hindamine; • konteksti ja intertekstuaalsuse analüüs, sh teksti paigutamine laiemasse konteksti, teksti seostamine teiste tekstidega; • argumentatsiooni osade (väide, selgitus, näide, järeldus) leidmine ja analüüsimine (sh puuduliku argumentatsiooni märkamine); • tekstide liigitamine nt suhtluseesmärgi, struktuuri, meediumi põhjal, tekstides autori hoiaku analüüsimine;	

• tekstide kõneviisi (nt kindla tingiva kõneviisi kasutus) ja tegumoe (nt aktiivi vs. passiivi kasutus) analüüsimine; • teksti analüüsiks vajaliku metakeele omandamine (nt sõnaliigid, lauseliikmed, grammatilised kategooriad); • vastanduvaid seisukohti esitavate arvamuskirjutiste võrdlemine ja analüüs; • oma või klassikaaslaste sotsiaalmeedia voo analüüsimine (nt reklaamsisu osatähtsuse hindamine, meelelahutusliku ja teabesisu eristamine jne); • sotsiaalmeedia platvormist enda kohta käiva info leidmine, analüüsimine; arutelud netiturvalisuse, privaatsuse ja digihügieeni üle; • tekstiroboti abil tekstide koostamine ja tekstiroboti loodud tekstide analüüsimine; arutelu valeinfo ära tundmise, faktide ja arvamuste eristamise osas meediatekstides.
--

Kursus: „Praktiline eesti keel I“ (10. klass) Kursusel arendatakse lisaks keelereeglite omandamisele nii esinemis- kui ka kirjutamisoskust, keskendutakse tekstide kriitilisele hindamisele ning praktiseeritakse kokkuvõtte, referaadi, arvamuse, arvustuse ja essee kirjutamist. Arutlevate tekstide kirjutamisel järgitakse teksti loogilise ülesehituse, argumentide sõnastamise, põhjenduste ja seoste loomise ning näidete esitamise põhimõtteid.	
Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) edastab oma tundeid, mõtteid ja hinnanguid nii isiklikus, avalikus kui ka ametlikus suhtluses; 2) argumenteerib selgelt ja veenvalt, kaitseb oma seisukohti aruteludes; 3) kuulab avalikku esinemist ning esitab ettekandjale küsimusi; 4) kasutab erinevaid teabeotsingu strateegiaid; 5) loeb ja hindab kriitiliselt eri liiki meedia- ja tarbetekste; 6) teeb eri allikatest pärineva info ja arutluskäikude põhjal kokkuvõtte; 7) kirjutab uudise, kommentaari, arvamust ja arvustuse, koostab koosoleku memo; 8) kinnistab ja parandab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust;	• Praktilise eesti keele kursuse teemad lõimitakse eelnevalt läbitud teemakursustega. Praktilise keeleõpetuse keskmes on eri liiki ja eri žanris autentsed tekstid. Keel (õigekeelsus, grammatika, leksika) omandatakse tekstidest. Sobilik õppeviis on keelenäidete uurimine ja reeglite avastamine. • Oluline on õpetada koos keeleteadmisi, praktilisi oskusi ja tekstitööd. Tähelepanu pööratakse teksti ja lugeja suhetele. Keel omandatakse terviktekstide kaudu, neid kuulates, lugedes ja kirjutades ja kõneledes. • Kõigis õppeainetes juhitakse tähelepanu õigekirja- ja grammatikareeglite normipärasele rakendamisele.

9) leiab loetud tekstidest huvitavaid sõnu ja väljendeid; 10) selgitab ja põhjendab teksti autori keelevalikuid.	
Õppesisu	
Sõnumi edastamine erinevate keelevahenditega. Keelelise väljenduse paindlikkus, otsesem ja kaudsem väljendumine. Ratsionaalsete, emotsionaalsete ja eetiliste argumentide kasutamine ja eristamine. Veenmine ja mõjutamine, kallutatuse ja manipuleerimise äratundmine. Meediatekstide kriitiline analüüsimine. Süstemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavad võõrsõnad, meediaterminoloogia. Erinevad teabeotsingustrateegiad: lehitsemine, kiirtsing, liitotsing, andmebaasid jm Tarbekirjade koostamine: juhend, koosoleku memo. Mitme allika põhjal kokkuvõtte ja referatiivse teksti kirjutamine. Ajakirjandustekstide koostamine: arvamuskõne, retsensioon jm. Veebitekstide koostamine, oma seisukoha eetiline ja asjakohane sõnastamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Erinevate meediatekstide analüüsimine ja mõistmine. Teksti eesmärgi ja vaatenurga mõistmine. Mõjutamisvõtted.	
Õppetegevusi ja hinnatavaid ülesandeid. Kursusel tehakse palju erineva suunitlusega teksti- ja keeleülesandeid, harjutusi ja teste, loetakse ja analüüsitakse autentseid tekste, püstitatakse arutlustemasid ja viiakse läbi diskussioone. Õpitulemusi hinnatakse suuliste vastuste, kirjalike tööde ning praktiliste tegevuste alusel nii sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Tähtsal kohal on kujundav hindamine, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega.	

Kursus: „Teksti keel ja stiil“ (11. klass) Kursusel „Teksti keel ja stiil“ arendatakse põhjalikult žanriteadlikkust, käsitletakse erinevate tekstiliikide keele- ja stiilierinevusi nii grammatikas kui ka sõnavaras, selgitatakse kirjutamise võtteid ja tavasid eri tekstiliikide näitel. Antakse süstemaatiline ülevaade suhtlusolukorra teguritest ning suunatakse kirjutama erinevatel eesmärkidel, varieerima ja analüüsima enda tekstides tehtud keelevalikuid ning võrdlema erinevaid tekste.	
Õpitulemused	Metoodilised soovitusel, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane:	

1) analüüsib ja võrdleb keele erinevaid kasutusvaldkondi ja tekstide stiilierinevusi; 2) valib keelelisi ja vormilisi väljendusvahendeid suhtlusolukorra ning kõneaine põhjal, järgib stiili- ja etiketinorme; 3) väljendub selgelt ja korrektselt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses; 4) analüüsib tekstide sisu, eesmäärke, konteksti, ülesehitust, grammatikat, sõnavara ja stiili; 5) tunneb tekstis ära keelelise mõjutamise viise ja vahendeid, hindab tekstidest leitud teavet kriitiliselt ja kasutab seda sihipäraselt; 6) koostab eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste, sh kõne, kokkuvõtte ja lühiuurimuse; 7) loob alustekstide põhjal uusi tekste, refereerib ja tsiteerib, kasutab viitamissüsteeme, väldib plagiaati; 8) loeb ja analüüsib ainevaldkonna teadustekste, eristab teaduskeele tunnuseid ja põhjendab teadustekstide keelelisi valikuid; 9) korrigeerib ja redigeerib oma teksti, kasutab otstarbekalt keeleallikaid ja teabekeskondi, teeb teadlikke keelevalikuid.	• Kasutatakse ajakohaseid õpikuid, digivahendeid ja veebimaterjale, valitakse välja autentsed tekstid, suunatakse õpilasi otsima infot erinevatest allikatest (teadusartiklid, ajalehed-ajakirjad, ilukirjanduslikud tekstid, veeb, ühismeedia jm), koostatakse struktureeritud tööjuhendid. • Arendatakse kuulamis- ja lugemisoskust, erinevat liiki tekstide mõistmist ja koostamist ning oma arvamuse kujundamist ja sõnastamist. Õpitakse eristama fakti ja arvamust, hankima infot erinevatest allikatest ja seda kriitiliselt kasutama. • Kursusel käsitletakse uurimistöö kirjutamiseks vajalikke teemasid (nt refereerimine ja tsiteerimine, resümee, retsensioon, teaduslik stiil jmt).
Õppesisu	
Keele erinevad kasutusvaldkonnad: argi-, ilukirjandus-, teadus- ja tarbekeel. Eesti sõnavara, sõnade tähendus ja stiiljooned. Oma sõnavara rikastamise võimalused. Keele kujundlikkus ja loov keelekasutus. Stiil ja stilistika. Asjalikkus ja isikupära. Viisakus ja sõbralik toon. Suhtlus ja võim. Vulgaarsed keelendid. Suhtlusvead. Ametlik stiil, publitsistlik stiil, teadusstiil ja ilukirjandusstiil. Stiilivärving ja -viga. Keele eri kasutusvaldkondade tüüpilised stiilivead. Keel suhtlus- ja tunnetusvahendina. Tekst ja kontekst. Suulise ja kirjaliku suhtluse ning teksti erinevused. Veebisuhtluse keelevalikud. Tekstide võrdlev ja kriitiline analüüs: eesmärgid, kontekst, ülesehitus, grammatilised erijooned, sõnavara, stiil.	

Teadlik kirjutamine. Kirjutamise eesmärk, adressaat, pealkiri, probleem, põhiidee. Teksti ainek, materjali kogumine ja süstematiseerimine. Teema, selle varasemad käsitlused ja eri tahud. Teksti ülesehitus ja sidusus. Lõigu ülesanne (allteema, väide, selgitus, tõestus, järeldus, üldistus). Arutlev ja kriitiline kirjutamine. Oma teksti toimetamine.

Teadustekst. Uurimiseesmärgi sõnastamine. Materjali kirjeldamine ja usaldusväärsus. Uurimuse struktuur. Allikate refereerimine ja tsiteerimine. Lause- ja lõiguviiet; viitekirje. Uurimisandmete võrdlemine, analüüsimine, üldistamine, järeldamine.

Vormistamine. Arvustamine. Loomevargus ehk plagiaat.

Õppetegevusi ja hinnatavaid ülesandeid. Kursuse raames hinnatakse korrektset kirjalikku keelekasutust, eri liiki tekstide mõistmist ja kriitilist analüüsi, tekstiloom- ja argumenteerimisoskust, teabeallikate kasutamise oskust. Koondhinde moodustavad kontrolltööd, suulised ettekanded, eri žanris tekstide kirjutamine ning protsessi hindavad tööd.

Kursus: „Praktiline eesti keel II“ (11. klass)

Kursusel arendatakse nii suulist kui ka kirjalikku väljendusoskust, kasutades erinevaid stiilivõtteid ja keelendeid, sest nii kujundatakse oskust suhelda eri keskkondades eetilisel ja konteksti arvestades. Samuti õpitakse kasutama eri teabeallikaid ja hindama nende usaldusväärsust. Tekstide koostamisel tuleb osata kasutada korrektset kirjakeelt ja järgida teadlikult õpitud keelereegleid.

Õpitulemused	Metoodilised soovitus, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) väljendab ennast selgelt ja asjakohaselt nii suulises kui ka kirjalikus tekstis; 2) konspekteerib suulist esitust ja loetud teksti; 3) kasutab erinevaid keeleallikaid ja teabekeskkondi; 4) edastab eri allikaist leitud infot, hindab teabe usaldusväärsust; 5) kirjutab mitme allika põhjal referaadi, kasutab viitamissüsteeme ja väldib plagiaati; 6) selgitab keelendite tähendusvarjundeid; 7) kirjeldab ja selgitab tekstide stiilierinevusi; 8) koostab eri liiki tekste, sh arvustuse, referaadi ja esse;	• Praktilise eesti keele kursuse teemad lõimitakse eelnevalt läbitud teemakursustega. Praktilise keeleõpetuse keskmes on eri liiki ja eri žanris autentset tekstid. Keel (õigekeelsus, grammatika, leksika) omandatakse tekstidest. Sobilik õppeviis on keelenäidete uurimine ja reeglite avastamine. • Oluline on õpetada koos keeleteadmisi, praktilisi oskusi ja tekstitööd. Tähelepanu pööratakse teksti ja lugeja suhetele. Keel omandatakse terviktekstide kaudu, neid kuulates, lugedes ja kirjutades ja kõneledes. • Kõigis õppeainetes juhitakse tähelepanu õigekirja- ja grammatikareeglite normipärasele rakendamisele.

9) järgib õpitud keelereegleid, põhjendab oma keelevelikuid; 10) arendab loetu toel oma sõnavara, lause- ja tekstimoodustusoskust.	
Õppesisu	
Keeleline väljendusrikkus eri tekstides. Mõtted, tunded ja hinnangud nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses. Suuline ja kirjalik suhtlus lähtuvalt olukorrast ja vestluspartnerist. Stiilivahendite kasutamine erineva mõju saavutamiseks. Suulise ja kirjaliku teksti konspekteerimine ja kokkuvõtte tegemine. Erinevate aime- ja teadustekstide lugemine ja mõistmine. Tekstide keelelised väljendusvahendid. Tekstide stiililine eripära, selle kirjeldamine ja hindamine. Teabeotsinguoskuste tõhustamine. Eesmärgipärane ja teadlik stiilivahendite kasutamine. Arutlevad tekstid, nende ülesehituse põhimõtted. Arutluse kirjutamine alusteksti põhjal. Kokkuvõtte koostamine. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Süsteemaatiline sõnavaraarendus: üldkasutatavate võõrsõnade, ilukirjanduskeele sõnavara, käsitletavate teemadega seotud terminoloogia omandamine, kinnistamine ja praktiline kasutamine.	
Õppetegevusi ja hinnatavaid ülesandeid. Kursusel tehakse palju erineva suunitlusega teksti- ja keeleülesandeid, harjutusi ja teste, loetakse ja analüüsitakse autentseid tekste, püstitatakse arutlustemasid ja viiakse läbi diskussioone. Õpitulemusi hinnatakse suuliste vastuste, kirjalike tööde ning praktiliste tegevuste alusel nii sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Tähtsal kohal on kujundav hindamine, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega.	

Kursus: „Keel ja ühiskond“ (12. klass) Kursusel vaadeldakse keelesugulust soome-ugri ja Euroopa keelte vahel, eesti keele struktuuri ja muutumist ajas, kirjakeele staatust ja ajalugu, erinevaid allkeeli ja nende kasutusvaldkondi, suulise keele eripära, koha- ja sotsiaalmurdeid ning keeleetiketti. Arendatakse oskust sobivatest allikatest ja keskkondadest infot hankida ja praktikas rakendada. Kursust võib lõimida kirjanduse, ajaloo ja ühiskonnaõpetusega.	
Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused

Õpilane: 1) analüüsib keele rolli, funktsioone ja tähendust ühiskonnas ning suhtluses; 2) kirjeldab eesti keele eripära, suulise ja kirjaliku keele norme ning etiketti; 3) selgitab allkeelte ja keele varieerumise olemust; 4) tunneb eesti keeleallikaid ja korpusi, kasutab neid eesmärgistatult; 5) kirjeldab eesti kirjakeele kujunemislugu; 6) nimetab eesti keele arenduse peamisi suundi ja põhimõtteid; 7) selgitab keelemuutuste olemust; 8) analüüsib ajastuomaseid keelenähtusi.	• Kursusel tehakse põhjalik ja kompaktne sissevaade keele olemusse ja toimimisse. Selgitatakse keeleteaduse erinevaid tahke, aga tuletatakse õpilasele üksikasjalikult meelde eesti keele struktuuri võrdluses teiste keeltega. • Iga teema juurde lõimitakse ülesanded, mis aitavad omandatud materjali kinnistada, teha materjaliga iseseisvat tööd ja samuti viiakse läbi vestlusi, mille käigus saavad õpilased keeleteaduse temade üle arutleda. • Oluline on rõhutada, et keelemuutus on loomulik protsess: keelemuutuste taga on keelekasutajate endi teadlikud valikud. Eesmärk on tõsta teadlikkust keele eri variantidest, iseenda keelest ja mitmekeelsusest. • Loetakse tekste, mille alusel analüüsitakse keele varieerumist ja keelte eripärasid.
Õppesisu	
Keele olemus ja ülesanded: infovahetus, suhteloom, identiteedi väljendamine, maailmapildi kujundamine. Keel kui märgisüsteem. Keel ja inimene. Keel rahva ja riigi identiteedi osana. Keele, kultuuri ja ajaloo seosed (ka geneetika ja arheoloogia). Eesti keel ja teised keeled. Eesti keel soome-ugri keelena. Maailma keeled. Põliskeeled, keelte hääbumine ja “elustamine”. Keelekontaktid saksa, vene, rootsi, soome, inglise ja teiste keeltega. Keele muutumine, grammatika muutumise olemus. Tähenduse olemus. Tähenduste muutumise üldised, keelesisesed ja ühiskondlikud seaduspärad. Eesti keele struktuur teiste keelte taustal: häälikusüsteem, muutevormistik, sõnamoodustus, lausetüübid ja sõnajärg. Eesti keeleallikad (nt Sõnaveeb, ÕS), nende funktsioon ja kasutusala. Korpuste kasutamise algteadmised. Keeleandmete analüüs ja esitamine. Tänapäeva eesti kirjakeele kujunemine teiste keelte kirjakeele kujunemise ja maailma ajaloo taustal. Keele variandid. Keele varieerumise tegurid (suhtluskanal, vanus, piirkond, kasutussituatsioon jne). Keelenorm. Eesti mitmekultuurilise ja mitmekeelse ühiskonnana. Mitmekeelsus. Keeleline tolerantsus. Eesti keelepoliitika: eesti keele staatus ja tulevik. Eesti keele kasutusvaldkonnad ja arendus: keeletehnoloogia, terminoloogia ja oskuskeel. Mõisted: keeleteadlikkus, keele struktuur, keele varieerumine (geograafiline, ealine, situatsiooniline; keele muutumine), mitmekeelsus, keelemaastikud, grammatika, tähendus, sõnaliik, lauseliige; tekst, teksti eesmärk, autor ja vastuvõtja, kontekst, intertekstuaalsus, allikas, lugemispäevik, kaaskiri.	

Õppetegevusi ja hinnatavaid ülesandeid:

- oma vanemate ja vanavanemate murdetausta uurimine ja nende murdekeelsete üksuste tuvastamine ja analüüs;
- oma kodukoha kohanime ajaloo ja struktuuri uurimine;
- oma netikeele (*chat*'id jm) analüüs lähtuvalt suulisele keelele iseloomulikest joontest;
- oma õigekirjavigade analüüs ja veakategooriate moodustamine;
- eesti keele struktuuri võrdlemine teiste õpitud keelte struktuuriga;
- avalikus ruumis leiduva keele (nt avalike siltide – nn keelemaastike) kogumine ja analüüsimine;
- suulise vestluse salvestamine, transkribeerimine ja analüüsimine.

Kursus: „Praktiline eesti keel III“ (12. klass)

Kursusel keskendutakse suhtlemisoskuse arendamisele, eri liiki tekstide vastuvõtule ja loomisele, sh arutluse, kokkuvõtte ja lühiuurimuse kirjutamisele ning õigekeelsusküsimuste kordamisele.

Õpitulemused	Metoodilised soovitused, sh õpistrateegiate rakendamine, diferentseerimise võimalused
Õpilane: 1) kasutab keelt vastavalt suhtluseesmärgile ja - kontekstile; 2) argumenteerib ning kaitseb oma seisukohti suuliselt ja kirjaliku arutleva teksti vormis; 3) kirjutab mitme alusteksti põhjal kindlal eesmärgil kokkuvõtte või resüme; 4) koostab erinevate alustekstide põhjal kindlasse suhtlusolukorda sobiva arutleva teksti; 5) kasutab eri allikatest leitud infot oma tekstides; 6) parandab ja kinnistab oma õigekirja- ja kirjakeeleoskust; 7) saab aru keeruka struktuuriga tekstidest;	• Praktilise eesti keele kursuse teemad lõimitakse eelnevalt läbitud teemakursustega. Praktilise keeleõpetuse keskmes on eri liiki ja eri žanris autentsed tekstid. Keel (õigekeelsus, grammatika, leksika) omandatakse tekstidest. Sobilik õppeviis on keelenäidete uurimine ja reeglite avastamine. • Oluline on õpetada koos keeleteadmisi, praktilisi oskusi ja tekstitööd. Tähelepanu pööratakse teksti ja lugeja suhetele. Keel omandatakse terviktekstide kaudu, neid kuulates, lugedes ja kirjutades ja kõneledes. • Kõigis õppeainetes juhitakse tähelepanu õigekirja- ja grammatikareeglite normipärasele rakendamisele.

8) loeb erinevaid tekste, arendab oma kirjaoskust ja rikastab sõnavara.	
Õppesisu	
Teksti suhtlustähenduse ja eesmärgi mõistmine eri toiminguis. Suhtluspartneri mõistmine dialoogis. Suuline esinemine ja suhtlus eri tüüpi olukordades. Argumenteerimine, veenmine, väitlemine, emotsionaalsus, toon. Tarbetekstide kirjutamine ja vormistamine: elulookirjeldus, avaldus, taotlus, motivatsioonikiri, e-kiri jt. Kokkuvõtte ja arutleva teksti koostamine mitme eri tüüpi alusteksti põhjal. Liitotsingud erinevatest allikatest. Õigekirja- ja õigekeelsusküsimuste kordamine. Keeleallikate teadlik kasutamine. Keeruka struktuuriga tekstid. Süstemaatiline sõnavaraarendus: harvem esinevad sõnad, sõnamoodustus, käsitletavate teemadega seotud sõnavara.	
Õppetegevusi ja hinnatavaid ülesandeid. Kursusel tehakse palju erineva suunitlusega teksti- ja keeleülesandeid, harjutusi ja teste, loetakse ja analüüsitakse autentseid tekste, püstitatakse arutlustemasid ja viiakse läbi diskussioone. Õpitulemusi hinnatakse suuliste vastuste, kirjalike tööde ning praktiliste tegevuste alusel nii sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Tähtsal kohal on kujundav hindamine, mis keskendub eelkõige õpilase arengu võrdlemisele tema varasemate saavutustega.	